

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת תרומה תש"פ¹

משנכנס אדר - מרבין בלימוד התורה!

שנמסרה לו תורה במתנה כְּכֹלָה לַחֲתָן, שלא היה יכול ללמוד כולה בזמן מועט כזה" (רש"י שם). כלומר, משה קבל את התורה באופן ניסי, שלא בדרכי הלימוד האנושיות הטבעיות. לכן הצליח להשיג בזמן קצר כזה השגות רבות כל כך, שהן מעבר להשגת אנוש באופן רגיל וטבעי.

למה מופיע הציווי על בניית המשכן בין עלית משה להר סיני ובין ירידתו

אם ה' נתן למשה בארבעים הימים בהם שהה בהר סיני את כל התורה כולה, מה היינו מצפים שיהיה כתוב בתורה בין שתי הפרשות הללו, בין פרשת משפטים (שם מסופר על עלייתו של משה להר) לפרשת כי תשא (שם מסופר על ירידתו)? היינו מצפים, שהתורה תכתוב שם את כל מה שדיבר ה' עם משה בְּהַר! כלומר, כל תרי"ג מצוות היו צריכות להיות כתובות כאן.

אבל למעשה אין זה כך. רק הציוויים הנוגעים למלאכת המשכן מופיעים בין שתי הפרשות הללו, ולאחריהם פרשה המזהירה על שמירת השבת (שם לא, יב-יז) [כדי ללמדנו שמלאכת המשכן אינה דוחה את השבת (רש"י שם, יג)]. ואולם שאר תרי"ג מצוות אינן מופיעות בין פרשת משפטים לפרשת כי תשא. הוי אומר: הקב"ה ראה בחכמתו, שלא לכתוב כאן את כל תרי"ג המצוות שנאמרו לו למשה בסיני, אלא לפזרן בין פרשות התורה השונות.

אם כך, יש לשאול: מדוע הציוויים הנוגעים למלאכת המשכן כן נכתבו כאן? קושיא זו קשה במיוחד לדעת הסוברים, שהציווי על בניית המשכן כלל לא נאמר למשה באותם ארבעים יום שהיה בהר, שכן בארבעים יום אלו התכנית האלקית היתה להכניס את ישראל מיד לארץ ישראל, ללא צורך לבנות משכן במדבר. רק אחרי חטא העגל שבפרשת כי תשא נוסף הציווי לבנות משכן, וציווי זה נאמר למשה רק בארבעים יום האחרונים שהיה בְּהַר² (עי' רש"י שם, יח), [עליהם מסופר בסוף פרשת כי תשא (שמות לד)]. אבל גם אם נאמר שהציווי על בניית המשכן כן נאמר בארבעים יום הראשונים (כשיטת הרמב"ן שם לה, א ובדברים י, א), למה רק ציווי זה נכתב כאן, ושאר כל המצוות שניתנו עתה בסיני לא נכתבו כאן?

נראה שהתשובה לזה היא, שהציוויים על מלאכת המשכן המופיעים כאן הן תשובה לשאלה ששאל משה (או היה עשוי לשאול) את הקב"ה: הרי אמרת לי לפני שעליתי להר, "עֲלֵה אֵלַי הַהֵרָה... וְאֶתְנֶה לְךָ אֶת לַחַת הָאֶבֶן" וכו' (שמות כד, יב). מה אעשה עם לוחות האבן הללו? היכן אניח אותם? אומר לו הקב"ה: לוחות האבן - מקומם במשכן³. שאר הדברים שדבר ה' אל משה בהר סיני מפורזים אפוא בין פרשות התורה. אבל פרשת המשכן - כתובה כאן, כדי

מה עשה משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה? בסוף הפרשה הקודמת מספרת התורה על עלייתו של משה רבינו להר סיני, ועל שהייתו שם במשך ארבעים יום וארבעים לילה (שמות כד, יח). בפרשה הבאה מספרת התורה על ירידתו של משה מההר לאחר ארבעים יום אלו, ושני לוחות העדות בידו (שם לב, טו).

מה עשה משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה? הרי בשביל לקבל שני לוחות אבנים אין צורך בארבעים יום. גם כדי ללמוד את מה שכתוב בלוחות אין צורך בארבעים יום. אפילו בשביל ללמוד את כל חמישה חומשי תורה אין צורך למשה רבינו בארבעים יום. א"כ מה עשה משה בהר במשך ארבעים יום וארבעים לילה?

שאלה זו לא אנו שואלים. שאלה זו כבר הביא האבן עזרא, אלא שהאבן עזרא מייחס אותה אל "ריקי המח". "ריקי מח יתמהו, מה עשה משה בְּהַר ארבעים יום וארבעים לילה" (אב"ע שם לא, יח).

למה מכנה האבן עזרא את השואלים כן "ריקי מח"? מה חסר להם במח?

מסביר האבן עזרא: "לא ידעו, שאם יעמוד שם משה עם ה' כמספר הזה וְנִכְפַּל כְּפָלוֹ שָׁנִים, לא יוכל לדעת חֶלֶק מֵאֶלֶף ממעשה ה' ודרכיו וסוד כל המצוות שצוהו!" (אב"ע שם) נעשה את החשבון: "אם יעמוד שם משה כמספר הזה (ארבעים) וְנִכְפַּל כְּפָלוֹ (כלומר: עוד מאה וששים) שָׁנִים (ולא ימים. ובס"ה הם מאתיים שנה), לא יוכל לדעת חֶלֶק מֵאֶלֶף ממעשה ה' ודרכיו וסוד כל המצוות שצוהו!" (אב"ע שם) כלומר: גם במאתים אלף שנים, לא יוכל אדם להשיג את התורה בשלמותה. כי הבורא הוא אין סוף, וגם התורה שהיא מחשבת הבורא היא אין סופית, וא"כ אין שום אפשרות לבשר ודם שהוא מוגבל, לעמוד אפילו על "חלק אחד מאלף ממעשה ה' ודרכיו וסוד כל המצוות", גם אם ילמד בהתמדה עצומה במשך מאתיים שנה, ואפילו הוא גדול כמשה רבינו.

לכן, השואלים "מה עשה משה בְּהַר ארבעים יום וארבעים לילה" הם ריקי מח. כי בעיניהם התורה היא משהו מצומצם מאד, חמשה חומשי תורה ותרי"ג מצוות וזהו, ולא ידעו ולא יבינו מה הוא היקפה האמיתי של התורה. "אם יעמוד שם משה עם ה' כמספר הזה וְנִכְפַּל כְּפָלוֹ שָׁנִים, לא יוכל לדעת חֶלֶק מֵאֶלֶף ממעשה ה' ודרכיו וסוד כל המצוות שצוהו!"

אם כך, הרי שיש לשאול הפוך: כיצד באמת השיג משה את כל "מעשה ה' ודרכיו וסוד כל המצוות" בזמן קצר כל כך, שאין בו כדי להשיג אפילו חלק אחד מאלף מהם? - אמרו חז"ל: "נִיתַן אֵל מִשָּׁה כְּכֹלָתוֹ לְדַבֵּר אֶתוֹ בְּהַר סִינַי שְׁנֵי לַחַת הָעֵדוּת" (שמות לא, יח). "כְּכֹלָתוֹ - כתיב חסר, [כְּכֹלָתוֹ],

במקומו. יתכן שזה מה שגרם לכך, שאור התורה מתחיל לְקָהוֹת בבית שני. בתחילת בית שני עוד יש נביאים, מרדכי ועזרא ועוד כמה נביאים שנולדו בתקופה שעוד היה הארון, אבל אחר כך, בדור הצעיר שכבר גדל בזמן בית שני, לא היו נביאים חדשים. הנביאים הם שארית אחרונה של אור הארון שהיה בבית ראשון.

גם חכמת התורה נחלשה בבית שני. חז"ל מוסרים לנו (יר' חגיגה פ"ב ה"ב), שמימות משה רבינו עד ימות יוסי בן יועזר איש צרדה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים לא היתה מחלוקת בין חכמי ישראל שלא הוכרעה! התורה נלמדה בבהירות מוחלטת, וכל שאלה בהלכה שעלתה לדין - הצליחו להגיע בה להכרעת הדין. ואולם, בימות יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן נוצרה לראשונה מחלוקת שלא הצליחו להכריע בה במשך כמה דורות - אם לסמוך על ראש קרבן שקרב ביום טוב, או לא לסמוך עליו (משנה חגיגה טז, א).⁹ הגמרא אומרת, שמחלוקת זו נתהוותה בסוף ימיו של יוסי בן יועזר, שאז נתמעטו הלבבות והתחילה שכחת התורה (תמורה טו, ב - טז, א).

לאחר כמה דורות, אנו שומעים כבר על מחלוקות נוספות בלתי מוכרעות. בימי שמאי והלל נוספו עוד שלש מחלוקות שלא הצליחו להגיע בהן להכרעה, ובימי תלמידיהם של שמאי והלל "רבו התלמידים שלא שמשו את רבותיהם כל צרכן, ורבו המחלוקות בישראל, ונעשית תורה כשתי תורות" (יר' שם, וסוטה מז, ב). חז"ל קבעו תענית על כך שבימי בית שמאי ובית הלל נעשתה התורה כשתי תורות (ע"י שו"ע או"ח סי' תק"פ סוף ס"ב).

והיום - המצב גרוע הרבה יותר. התורה קרועה היום לא רק לשתי תורות, אלא למאה תורות! זה פוסק ע"פ הרי"ף, וזה ע"פ הרמב"ם, וזה ע"פ רבינו תם ורש"י ושאר גדולי ישראל, אין סנהדרין שתפסוק ותעמיד את התורה על אמיתותה! הכל מפני שאין כבר את האור הברור של הארון. אמנם מחלוקות אלו מְרַבּוֹת פלפולא דאורייתא, ע"י שכל צד מתאמץ להביא ראיה לדבריו, והצד שכנגדו צריך לסתור את הראיות, ובזכות זה יש לנו הרבה ספרים, אבל לא זו הצורה האמיתית והמלאה של התורה כפי שהיתה מימות משה רבינו, שידעו כל דבר בבירור.

אנו צריכים להתפלל לחזור לאחידות התורה, לשלמות התורה בלי מחלוקות. זהו עיקר הגאולה לישראל, שתהיה תורה שלמה, שיהיה מלך מבית דוד "הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו, כפי תורה שבכתב ושבעל פה, ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בְּדָקָה" (רמב"ם פי"א מהלכ' מלכים ה"ד). זו הגאולה שאנו מצפים לה, לא שאר דברים. שואפים גם לשאר הדברים שיהיו בזמן הגאולה, אבל כל שאר הדברים הם תפלים לעיקר, שהוא שלמות התורה.

הנצחון על המן - בכח התורה

בימי מרדכי ואסתר, כשקם המן הרשע להשמיד להרוג ולאבד, איזה כח עמד נגד זה? - כח התורה. המן הרי אסר על ישראל ללמוד תורה. חז"ל דרשו, "לְיְהוּדִים הִתְּה אֹרְחָה וְשִׁמְחָה וְשִׁשְׁן וְיָקָר" (אסתר ח, טז), אורה זו תורה (מגילה טו, ב). "שגזר עליהן המן שלא יעסקו בתורה" (רש"י שם),

שנדע היכן נצטוו משה להניח את לוחות האבן שיקבל בהר: יש לבנות משכן, ושם יש להניח את הלוחות.⁴

האם מוצדק להאריך כאן כל כך בתאור מפורט של בניית המשכן וכליו, רק כדי שנדע היכן יש להניח את הלוחות?! - כן! מפני שהמשכן אינו רק מקום אכסון ללוחות, אלא כל קדושתו נובעת מן הלוחות! וכן אחר כך, בירושלים, קדושת המקדש נבעה מכך, שבקדש הקדשים היו מונחים הלוחות. אפילו בבית שני שלא היה בו ארון ולוחות, אומרת הגמ' שאפשר היה לעבוד בו את עבודות יום הכפורים בקדש הקדשים, רק מפני שנאמר: "וְיִכָּפֵר אֶת מִקְדָּשׁ הַקֹּדֶשׁ" (ויקרא טז, ג) - מקום המקדש לקודש (כלומר: מקודש לארון) (מנחות כז, ב. וע"י רש"י שם). משמע, קדושתו של קודש הקדשים נובעת מהיותו מקום המקדש לארון, גם אם הארון אינו נמצא שם בפועל.⁵ וקדושת הארון הרי נובעת מהיותו מקום הלוחות, שהן "מִכְתָּב אֱלֹקִים" (שמות לב, טז), ומקומו של ספר התורה שכתב משה רבינו (ע"י דברים לא, כו ורש"י שם). ההיכל והעזרות, המזבחות והכלים - כולם יונקים את קדושתם מן התורה והלוחות שבקודש הקדשים, שהם עיקר המקדש, כפי שכתב הרמב"ן בתחילת פרשתנו: "עיקר התפץ במשכן, הוא מקום מנוחת השכינה, שהוא הארון".⁶ לכן, אם רוצים לומר שמקום הנחת הלוחות הוא במשכן, זוהי כבר סיבה מְסַפֶּקת לְדַבֵּר על כל המשכן כולו, שהארון והלוחות הם עיקרו.

ארון העדות - שורש הנבואה וידיעת התורה

הארון, שהוא עיקר המשכן, רומז לחיבור של הקב"ה לעם ישראל באמצעות הנבואה. אמנם חז"ל אומרים שחכם עדיף מנביא (ב"ב יב, א), וא"כ לכאורה המנורה (שמרמזת לתורה)⁷ עדיפה מן הארון, אבל כמובן זה לא נכון, שכן הארון נמצא במקום פנימי יותר במשכן, ועובדה זו מוכיחה שמעלתו יתירה על מעלת המנורה. ומדוע? - שהרי מהו מקור החכמה? מנין לנו כל התורה? כל התורה לא ניתנה לנו אלא בכח הנבואה של משה רבינו! הרי שנבואה זו, במדרגתו של משה רבינו, היא מְעַל החכמה! הדיבור הישיר של הקב"ה אל משה רבינו, הוא השורש לכל המעלות. גם במנורה נאמר "כִּפְאֶשֶׁר צִנְהָה אֶת מִשְׁחָה" (שמות מ, כה), וכן בשולחן (שם, כג) ובמזבח (שם, כז). הרי שהארון שמסמל את מסירת התורה למשה, הוא השורש לכל הדברים, הוא מרמז על הקשר הישיר בין הקב"ה לעם ישראל, באמצעות הנבואה. "וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדְבַר אֱלֹהֵי מֶעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל אֲרֹן הָעֵדוּת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים, וַיִּדְבַר אֲלָיו" (במדבר ז, פט). גם אחרי שמשו רבינו מסתלק מן העולם, ע"י הארון עוד מגיע דבר ה' אל ישראל. לא בצורה ברורה כמו בימי משה רבינו, אבל בכל זאת - הארון הוא זה שמשפיע את האור האלקי לבני ישראל.⁸

אח"כ, בסוף ימי בית ראשון, נגזר הארון. בגמרא נחלקו, אם הארון נלקח לבבל ע"י נבוכדנצר, או נגזר ע"י יאשיהו המלך מתחת לבית המקדש (יומא נג, ב). הרמב"ם כותב כפי הדעה הזאת, שהארון נגזר, ולא גלה לבבל (הלכ' בית הבחירה פ"ד ה"א). עכ"פ, הארון לא עמד עוד במקומו, ואז לא המשיכה עוד אותה השפעה כפי שהיתה בזמן שהיה הארון

וללימוד תורה. הרמ"א הרי כתב, "טוב לעסוק מעט בתורה קודם שיתחיל הסעודה, וסמך לדבר - לְהוֹדִים הַיְתָה אוֹרְהָ וְשִׁמְחָה (אסתר ח, טז), ודרשינן: אורה, זו תורה" (הגה' רמ"א אור"ח סי' תרצ"ה ס"ב). צריך אפוא לעסוק קצת ב"אור"ה בפורים לפני ה"שְׂמִיחָה". הרמ"א כותב "קצת", כי עיקר השמחה בפורים היא במשתה וסעודה. אבל בשאר ימים עד פורים ודאי אפשר להרבות בשמחה ע"י לימוד התורה, להכיר את הקשר שלנו לתורה, שזאת התורה לא תהא מוחלפת, ותמיד נלך בדרך של משה רבינו ומרדכי הצדיק ושאר חכמי ישראל, נשאף לסנהדרין הגדולה, למלך המשיח שיושב על כסאו ומנהיג אותנו לאור התורה, כי אין דבר אחר חוץ מתורה, התורה זה הכל. אין לו לקב"ה בעולמו אל ארבע אמות של הלכה בלבד (ברכות ח, א). אם אין לקב"ה אז זה "אין", מה שאין לקב"ה זה "אין", "יש" אמיתי זה ארבע אמות של הלכה בלבד, זו היא שמחת פורים האמיתית ושמחת אדר האמיתית.

יהי רצון שנוזכה לתורה, ולקיים את התורה כמשפטה כשכל ישראל על אדמתם, והמצוות התלויות בארץ ינהגו, כל התורה כולה תנהג כרצון ה' במהרה בימינו.

וכשנושעו ממנו, היתה להם אורה, זו תורה.

המן עצמו הרגיש בזה, שכח התורה הוא זה שעמד נגדו, כפי שמובא בגמרא, שהמן בא אל מרדכי בזמן שלימד את החכמים הלכות קמיצה (מגילה טז, א), כי ט"ז בניסן היה, יום הקרבת העומר, ודורש היה לפניהם בענינו של יום (רש"י שם). שאל אותם המן, במה אתם עוסקים, אמרו לו: בהלכות קמיצה. אמר להם: "אתא מלי קומצי קמחא דידכו, ודחי עשרה אלפי ככרי כספא דידי" [כלומר: בא קומץ של קמח שלכם, וגבר על עשרת אלפים ככר כסף שלי]. והגם שבפועל לא הקריבו את העומר ולא קמצו אותו, כי המקדש היה חרב באותו הזמן, אבל זכות הלימוד של הלכות העומר עמדה להם נגד גזירת המן.

משנכנס אדר מרבין בשמחה - כיצד?

"משנכנס אדר מרבין בשמחה" (תענית כט, א). איך מרבין בשמחה בחודש אדר? חיוב לשותת יין יש רק בפורים. אז איך מרבין בשמחה בשאר ימי החודש? - חשבת, ודאי שחלק מהשמחה, ואולי עיקר השמחה, צריך להיות על ידי שמרבים בלימוד התורה. הרי "פְּקוּדֵי ה' יִשְׁרִים מְשֻׁמְחֵי לֵב" (תהלים יט, ט), א"כ ודאי שהריבוי בלימוד התורה מביא גם לריבוי בשמחה. בתשעה באב הרי אסור לעסוק בתורה. למה? מאותו הטעם. כי "פְּקוּדֵי ה' יִשְׁרִים מְשֻׁמְחֵי לֵב". אם כן, במה שבתשעה באב צריך למעט, באדר צריך להרבות. להתחזק ולהרבות בלימוד התורה, ללמוד מתוך שמחה, וזהו הדרך העיקרית להרבות בשמחה בחודש אדר¹⁰. ולא רק בחודש אדר, אלא גם בפורים, עם כל השמחה וההתעסקות במצוות היום, צריך להשאיר קצת זמן גם

השיחה נערכה לפי שטחיות הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

1. לדעת הרב שליט"א, בכל פרשה בתורה יש קשר או הקבלה בין תחילת הפרשה לסופה. [הרב פרסם מאמר בענין זה בכתב העת "ירושתנו", כרך ג' (תשס"ט) עמ' ק"ח. כתב עת זה יוצא לאור פעם בשנה ע"י "מכון מורשת אשכנז" (בני ברק), ובו מחקרים וסקירות בתורתם של חכמי אשכנז, אורחותיהם ומנהגיהם].
הקשר שציין אליו הרב שליט"א בפרשתנו: "וְהָב נֶקֶף וְנִחַשְׁתָּ" (שמות כה, ג) ⇔ "כָּל עֲמוּדֵי הַחֲצָר סָבִיב מִחֲשָׁקִים קָסָף... וְכָל יְמֵדֹת הַחֲצָר נִחַשְׁתָּ" (שם כז, יז-יט).
2. שלש פעמים שהה משה בהר סיני ארבעים יום וארבעים לילה. פעם ראשונה - מז' בסיון עד י"ז בתמוז (שאו נשתברו הלוחות). פעם שנייה - מ"ח בתמוז עד כ"ט באב. ופעם שלישית - מ"ח אלול עד יו"כ (רש"י שמות לג, יא). ואלו הם ארבעים יום האחרונים.
3. אמנם בשלב ראשון נצטוו משה לבנות ארון מיוחד לשים בתוכו את הלוחות, וארון זה אינו אותו ארון שהיה אח"כ במשכן (עי' דברים י, א ורש"י שם), ואולם ארון זה (הראשון) היה רק מקום זמני ללוחות, ובסופו של דבר כונת הקב"ה היתה, שהלוחות יהיו במשכן. [והרמב"ן (שם) פירש על דרך הפשט, שלא היה ארון ללוחות עד שנבנה המשכן, ועד אז עמדו הלוחות באהלו של משה בלי ארון, ע"ש].
4. וגם לשיטת רש"י, שהציווי על מלאכת המשכן נאמר למשה בארבעים יום האחרונים, בפרשת כי תשא, אך הידיעה על כך שיפנה משכן ושם יונחו הלוחות נאמרה למשה כבר בארבעים יום הראשונים, ולכן הציווי על מלאכת המשכן נכתב בין פרשת משפטים לפרשת כי תשא, כפי שביאר כאן הרב שליט"א].

5. וכן להפך: מקום הארון נקרא "מקדש" בכל מקום שבו הוא נמצא, אפילו אינו נמצא לא בקודש הקדשים ולא בירושלים (עי' רש"י רד"ק ומצודות - יהושע כד, כו). וגם הארון עצמו מצינו שנקרא "מקדש" - עי' עירובין (דף ב' ריש ע"ב) וברבינו חננאל (שם, א). ועי' אב"ע (במדבר י, כא).
6. ובפרשת פקודי באר הרמב"ן, שהמשכן נקרא "משכן העדות" (שמות לח, כא ובמקומות נוספים), לפי "שהוא המשכן הנעשה ללוחות העדות". משמע, שכל עשייתו של המשכן היתה - עבור לוחות העדות. וכן משמע בפסוק (במדבר ט, טו) וברש"י (שם) [וזה דלא כרש"י בפרשת פקודי (שמות לח, כא) שאר, שהמשכן נקרא "משכן העדות", כי הוא "עדות לישראל שיתר להם הקדוש ברוך הוא על מעשה העגל, שהרי השרה שכינתו ביניהם"].
7. בספרים מובא, שהארון (שמונחים בו הלוחות) הוא כנגד תורה שבכתב, (שהלוחות הם "מכתב אלקים"), והמנורה (המאירה בלילה) היא כנגד תורה שבעל פה (המפיצה אור על כל מה שסתום בתורה שבכתב). ולכן אמרו במדרש, שכשהיה אדם אומר לרבי טרפון דבר מתוקן, היה אומר: "כפתור ופרח" (ב"ר צא, ט). היינו, שענין זה מוסבר היטב מכל צדדיו, כראוי לתורה שבע"פ המסומלת ע"י המנורה, שבכל אחד מקנה"ה היו כפתור ופרח, כמבואר בפרשתנו (שמות כה, לג).
8. "ומה שנקרא 'ארון' מלשון אורה, על שהתורה שבתוכו נקראת אור" (רבינו בחיי שמות כה, י). [פי' נר מְצָנָה וְתוֹרָה אֹרֵךְ (משלי ו, כג)]. וכן איתא במדרש: "ארון, רבי חייא רבה ורבי ינאי, חד אמר שמשם יוצא אורה לעולם, וחד אמר שמשם יצא אריה לאומות העולם" (שהש"ר ד, ד בסופו). וגם אור של ממש היה יוצא מן הארון, כפי שמובא בירושלמי על הכה"ג שהיה נכנס ביוה"כ לקדש הקדשים: "עד שלא ניטל הארון - היה נכנס ויוצא לאורו של ארון. משניטל הארון - היה מגשש ונכנס מגשש ויוצא" (ירוש' יומא פ"ה ה"ג).
9. יתכן לומר, שלא לחינם התהוותה המחלוקת הראשונה בין חכמי ישראל, דוקא בין יוסי בן יועזר איש צרדה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים. דהנה, המחלוקת הראשונה שפילגה את כלל ישראל למשך דורות רבים, היתה המחלוקת אשר חלק "רַבְּעָם בֶּן נֶכֶט אֶפְרָתִי מִן הַצִּהְרֵה... עֶבֶד לְשִׁלְמֹה, וְיָנֵס יָד בְּמִלְחָה" (מל"א יא, כו). [ומי לנו איש ירושלים יותר משלמה המלך, אשר בנה את בית המקדש בירושלים, וישב בה על כסא ה']. "איזהו מטבע של ירושלים? - דוד ושלמה מצד אחד, וירושלים עיר הקודש מצד אחר" (ב"ק צז, ב). ולכן, גם בפעם הזאת, בזמן בית שני, המקום הזה - צְרָדָה - גרם להוצאות מחלוקת בישראל, בין יוסי בן יועזר איש צרדה ליוסי בן יוחנן איש ירושלים. [עי' "מגן אבות" לרשב"ץ עמ"ס אבות (פ"א מ"ד), שכבר רמז לכך, שצרדה המוזכרת כמקומו של רבי יוסי בן יועזר, היא היא צרדה הנזכרת אצל ירבעם בן נבט]. וכבר אמרו בגמרא - בענין אחר לגמרי - "מאי צְרָדָה? - צְרָתָה דְדָא" (יומא יט, ב). הרי שצְרָדָה היא לשון קנאה ומחלוקת. וא"כ י"ל, דאולי מפני זה נקראת העיר צרדה בשם זה, כי נעשתה צרה לעיר ירושלים ולמלכות בית דוד.
10. וגם מצד פנימיות התורה ידוע שיש ענין להתחזק בעסק התורה בחודש אדר, שכן ידוע שאין עמלק שולט בישראל אלא בשביל ביטול תורה, כמו שנאמר: "וַיָּבֵא עֲמֶלֶק וַיִּלְחָם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרַפְדִּים" (שמות יז, ח), ודרשו חז"ל שרפידים הוא מלשון "רפו ידים", שמפני שרפו ידיהם מדברי תורה לכן בא עמלק (בכורות ה, ב), וא"כ כדי לסלק את עמלק מעמנו ולמחות את זכרו יש להתחזק כנגדו ע"י לימוד התורה, וכמו שנאמר במלחמת עמלק: "והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל", וידי משה רומזים לתורה, כי משה הוא עמוד התורה. וכן אמרו בירושלמי על הפסוק "וזכרם לא יסוף מזרעם" (אסתר ט, כח), מכאן שקבעו לה חכמים מסכת (ירוש' מגילה פ"ב ה"ד). והיינו, דבשביל זכרם של ימים אלו אין די במגילת אסתר, אלא צריך ג"כ קביעת מסכת המדברת על דיני והלכות ימי הפורים שנקבעו זכר לנס, וזכרון הנס והארת פורים הוא על ידי לימוד אותה מסכת.
- ואמרו הקדמונים ז"ל על הפסוק "והימים האלה נזכרים ונעשים" (אסתר שם), דע"י שהם נזכרים ע"יז הם נעשים, והארות היום תלוי עד כמה נזכר היום, וכיון דאמרו בירושלמי דכוונת הפסוק "וזכרם לא יסוף מזרעם" (שם) הוא על מסכת מגילה, א"כ כדי שיהיו הימים "נזכרים" לכאורה יש לעסוק ג"כ במס' מגילה והלכותיה, ובלי זה חסר ב"נזכרים". ואמנם זה נאמר על יום פורים עצמו, אך ראוי להכין עצמו לזה גם בימים שלפני פורים. וגם ידוע שפורים הוא זמן קבלת התורה באהבה וברצון - "הדור קבלוה בימי אחשוורוש" (שבת פח, א) - ואין קבלת התורה בלי הכנה, כמו שהיה במעמד הר סיני, שהכינו עצמם כמה ימים לקבלת התורה. וכן בפורים, החפץ לזכות לקבלת התורה בפורים צריך להכין עצמו לזה, ומה היא ההכנה הטובה ביותר לקבלת התורה באהבה אם לא עסק התורה בשמחה ובאהבה.